

Nr 59.

Ankom till riksdagens kansli den 8 maj 1928 kl. 4 e. m.

Utlåtande i anledning av väckta motioner om statslån till Hornborgasjöns sänkningsförening.

(1:sta avd.)

I två inom riksdagen väckta, till jordbruksutskottet hänvisade likalydande motioner nämligen nr 116 i första kammaren av herr *Lundell m. fl.* och nr 298 i andra kammaren av herr *Anderson* i Storegården *m. fl.* har hemställts, att riksdagen måtte bevilja Hornborgasjöns sänkningsförening ett treårigt räntefritt lån å 350,000 kronor, att utgå ur statens avdikningslånefond, utan hinder av därför gällande villkor, eller av medel, som på annat sätt kunna vara tillgängliga.

Beträffande de skäl, som anförts till stöd härför, hänvisas till motionerna.

Över dessa motioner liksom över väckta motioner angående dels ytterligare statsbidrag till Kilaåns regleringsföretag, dels anslag till upprensning av kanalerna i Mästermyr har utskottet i vederbörlig ordning införskaffat yttrande av lantbruksstyrelsen. Såsom utskottet i sitt utlåtande nr 57 anför, innefattar lantbruksstyrelsens yttrande dels ett principuttalande rörande samtliga nu nämnda motioner dels ock yttrande över de olika framställningarna var för sig. I fråga om nämnda principuttalande tillåter sig utskottet hänvisa till den vid förenämnda utlåtande nr 57 fogade bilagan. Vid utskottets nu förevarande utlåtande fogas såsom bilaga det speciella yttrandet rörande statslån till Hornborgasjöns sänkningsförening.

Av nämnda yttrande och övriga i ärendet tillgängliga handlingar, varav utskottet tagit del, inhämtas bland annat följande.

Den 31 december 1903 beviljade Kungl. Maj:t ett lån från odlingslånefonden av 257,000 kronor till sänkning av Hornborgasjön i ändamål att torrlägga och odla vattenskadade marker inom Bjerklunda, Bjurums, Sätuna, Hornborga, Broddetorps, Bolums, norra Lundby, norra Vings och Stenums socknar i Gudhems och Valle härader av Skaraborgs län, enligt av lantbruksingenjören G. Sjöberg vid laga syneförrättning åren 1900—1902 upprättat förslag och fastställde Kungl. Maj:t samtidigt plan för arbetets utförande. Med därefter beviljat ytterligare sådant lån har företaget i statslån erhållit tillhopa 269,930 kronor. Företaget skulle vara slutfört till den 1 september 1908.

Vid arbetsplanens fastställande 1903 beräknades kostnaden för vattenav-

Bihang till riksdagens protokoll 1928. 10 saml. 20 häft. (Nr 59.)

ledningens utförande till 355,766 kronor, jordersättningar och förrättningskostnader häri inberäknade.

I en den 30 december 1926 dagtecknad skrivelse till Kungl. Maj:t har styrelsen för Hornborgasjöns sänkningsförening efter erinran om att kostnaden för företaget beräknats till sistnämnda belopp vidare anført i huvudsak följande.

I rena utgifter för arbetets utförande hade den 30 december 1926 erlagts 460,239 kronor 17 öre. Rättegångskostnader hade uppgått till 69,752 kronor 33 öre, och i räntor hade erlagts 512,077 kronor 69 öre, vadan företaget i sin helhet vid sagda tidpunkt dragit en kostnad av sammanlagt 1,042,069 kronor 19 öre. I understöd från staten hade föreningen såsom ovan nämnts erhållit odlingslån till ett belopp av 269,930 kronor.

Efter det arbetet i två omgångar varit utlämnat på entreprenad, hade föreningens styrelse nödgats själv övertaga arbetet under ledning av egen arbetschef. Arbetet, som i viss mån fördröjts genom två därunder inträffade arbetsnedläggelser, hade 1916 anmälts till avsyning. På grund av vissa vid olika besiktningar föreskrivna kompletteringsarbeten blev företaget, som på sätt ovan nämnts] skulle varit färdigt den 1 september 1908, först den 31 december 1919 godkänt av lantbruksstyrelsen. Därest samtliga kompletteringsarbeten, som voro av mindre betydelse, på en gång föreskrivits 1916, hade dessa enligt föreningens mening hunnit fullföljas till 1917, så att arbetet redan då kunnat godkännas. Härigenom hade eftersynen, lantmäteriförrättningar och fördelningen av odlingslånen kunnat ske ett par år tidigare och föreningen inbesparats avsevärda ränteutgifter, beräknade till 150,000 kronor för av föreningen under dessa år upplånat kapital å 650,000 kronor. Enligt förordnande den 21 oktober 1916 hade vederbörande lantbruksingenjör att verkställa jämlikt § 42 i då gällande dikningslag föreskriven omvärdering av jord, som berördes av företaget, vilken förrättning avslutats först den 30 december 1921. Som förrättningsmännen vid denna förrättning icke följt föreskrivet sätt för kallande av jordägare kring sjön, påginge process om förrättningens giltighet. Samme förrättningsman hade den 4 oktober 1921 förordnats att jämte god man fördela de av Kungl. Maj:t beviljade odlingslånen. Den på grund härav uppgjorda fördelningslängden, som den 3 februari 1922 översänts till länsstyrelsen, hade tre gånger återremitterats för rättande av begångna felaktigheter. Sedan fördelningslängden den 26 maj 1923 godkänts av länsstyrelsen, hade detta länsstyrelsens beslut överklagats av kammaradvokatfiskalsämbetet och hade då ännu ej vunnit laga kraft. Även genom sistberörda båda dröjsmål hade föreningen förorsakats högst betydande ränteutgifter.

Åtskilliga andra processer hade gång efter annan väckts mot företaget, varibland en process, som föranletts av att ägare till i Hornborgasjöns avlopp, Fliaån, belägna vattenverk icke av vederbörande lantbruksingenjör kallats till ovanberörda syneförrättning, ehuru vid densamma framhållits

att vattenverksägarnas intresse kunde komma att beröras av sänkingsföretaget.

Den högst betydande kostnadsökningen hade sålunda enligt sänkingsföreningens mening närmast sin grund i angivna, av vederbörande förrättningsmans åtgärder föranledda förhållanden, vilka omöjliggjort verkställande i tid av erforderlig utdebitering. Med förmålan att föreningen saknade varje möjlighet att anskaffa medel till täckande av räntor å föreningens bankskuld, som uppginge till omkring 345,000 kronor, hade föreningen gjort framställning om proposition till riksdagen om beredande åt föreningen av ett räntefritt lån å 345,000 kronor under tre år.

I ärendet hava till Kungl. Maj:t infordrade utlåtanden avgivits den 2 februari 1927 av lantbruksstyrelsen, den 26 i samma månad av statskontoret och den 12 mars 1927 av riksgäldskontoret, varjämte länsstyrelsen i Skaraborgs län, efter anmodan av Kungl. Maj:t, med eget utlåtande den 5 januari 1928 till Kungl. Maj:t överlämnat viss utredning i ärendet tillika med yttranden av vattenrättsingenjören Richard Smedberg och statens nuvarande lantbruksingenjör i länet Sven Hallin.

Enligt *lantbruksstyrelsens* mening kunde ökningen av de beräknade direkta utgifterna för företaget icke i någon större utsträckning härledas till felaktiga kalkyler i det ursprungliga förslaget utan syntes huvudsakligen hava orsakats av oförutsedda entreprenadsvårigheter, arbetsnedläggelser m. m., vilka intressenterna icke förmått undvika.

Gent emot ett av sänkingsföreningen gjort uttalande, att de rörande företaget väckta processerna lagt hinder i vägen för en på tidigare stadium företagen utdebitering, har lantbruksstyrelsen invänt, att företagets arbetsstyrelse efter det 1902 års syneförrättning i slutet av nämnda år vunnit laga kraft varit oförhindrad att av sökandena till förrättningen uttaga deras andelar i kostnaderna för arbetets bedrivande enligt vid syneförrättningen angivna fördelningsgrunder. Lantbruksstyrelsen har sålunda funnit, att orsakerna till de uppkomna ekonomiska svårigheterna till väsentlig del syntes vara att söka i det sätt varpå företagets arbetsstyrelse skött dess angelägenheter. I arbetsstyrelsens framställning gjort påstående, att sänkingsföreningen genom underlåtenheter och misstag av vederbörande lantbruksingenjör kommit i den ödesdigra ställningen, kunde därför icke sägas överensstämma med verkliga förhållandet. I den mån försummelser från vederbörande tjänstemäns sida bidragit att inveckla sänkingsföreningen i processer hade nämligen enbart denna omständighet icke behövt avhålla arbetsstyrelsen från att genom utdebiteringar på företagets intressenter anskaffa en väsentlig del av de för arbetets bedrivande m. m. erforderliga medlen. Lantbruksstyrelsen har erinrat om tre utöver den nu förevarande ansökningen hos Kungl. Maj:t gjorda framställningar om statsbidrag utan återbetalningsskyldighet. Två av dessa ansåge beviljande av i avjämnat tal 287,665 kronor motsvarande under åren 1917—1922 erlagda ränteutgifter och på åren 1917—1921 belöpande rättegångskostnader. I avgivet utlåtande

hade lantbruksstyrelsen framhållit, bland annat att det syntes böra tagas under särskilt övervägande, huruvida statsbidrag borde beviljas till företaget, innan rättsförhållandet mellan vederbörande vattenverksägare och sänkningsföreningen blivit slutligt klarlagt antingen inför vattendomstol eller genom frivillig överenskommelse parterna emellan. I den tredje framställningen hemställdes om ytterligare ett statsbidrag av 315,000 kronor för betalning av föreningens skulder. Lantbruksstyrelsen, som anbefallts avgiva utlåtande häröver, hade då utgången av ovanberörda process mellan vattenverksägarna i Fliaån och sänkningsföreningen ansetts kunna inverka på frågan om ytterligare understöd av statsmedel till företaget, velat avvakta den slutliga utgången av sagda mål, innan styrelsen avgåve det av Kungl. Maj:t infordrade utlåtandet.

Lantbruksstyrelsen har slutligen anfört följande.

»Av det ovan anförda framgår, att företagets nu iråkade ekonomiska nödläge bort kunna till väsentlig del undvikas, därest, bland annat, utdebitering på intressenterna i god tid verkställes. Framhållas må, att dylik utdebitering ofta måste tillgripas vid företag av liknande art, i den mån kostnaderna för företaget icke täckas av det statsunderstöd, som kan bliva beviljat till detsamma. I förevarande fall synas emellertid genom den av sänkningsföreningen använda lånetaktiken företagets skulder numera hava stigit till sådana belopp, att en avveckling av desamma enbart genom utdebitering på intressenterna icke längre är möjlig. Med hänsyn till de särskilda omständigheter, som föranlett att vissa med företaget förenade rättsliga frågor ännu icke nått sin slutliga lösning, vilket förhållande i sin mån bidragit till att intressenternas kostnader till företaget kommit att avsevärt överstiga de beräknade, finner lantbruksstyrelsen för sin del, att ett mellankommande från statens sida kan i förevarande fall försvaras i syfte att lindra de för intressenternas ekonomi olycksdiga konsekvenser, som eljest kunna förväntas bliva oundvikliga.

Av ansökningen framgår, att det räntefria lån, som i densamma avses, är att betrakta som en tillfällig hjälp ur de svårigheter, vari företaget kommit genom oförmåga att anskaffa medel till förräntning av den till omkring 345,000 kronor uppgående bankskulden. Intill dess frågan om beviljande av ytterligare statsunderstöd till företaget enligt härför för närvarande gällande allmänna grunder kan bliva upptagen till prövning, torde därför statens medverkan till lindrande av företagets nödläge böra inriktas på att utan allt för stora kostnader för statsverket bereda sänkningsföreningen möjlighet att under tiden förränta sina skulder och därför lämpligen böra begränsas till de belopp, vilka sänkningsföreningen har att årligen erlägga i ränta å ifrågavarande banklån. I den mån sänkningsföreningens skyldighet att utgiva dylik ränta varder behörigen styrkt torde sålunda föreningen böra berättigas att av statsmedel erhålla lån med belopp motsvarande till betalning förfallna räntor under tre år, räknat från ingången av år 1927, beräknade efter högst 8 procent å ett sammanlagt lånebelopp av högst 345,000 kronor. Sådant lån torde böra utgå av särskilda medel, som för ändamålet kunna bliva tillgängliga, när i avvaktan på slutligt avgörande av meranämnda rättegång eventuella lån icke torde böra inskrivas i jordeboken på vederbörande fastigheter, vilket bleve fallet, om lånet utginge ur statens avdikningslånefond.

Lantbruksstyrelsen har under förhanden varande förhållanden intet att erinra mot befrielse för låntagaren att erlægga ränta å ifrågavarande tillfälliga lån av statsmedel. Låntagaren torde böra ställa fullt betryggande säkerhet för återbetalning senast den 1 juli 1930 av sålunda lyftade lån.

På grund av vad ovan anförts får lantbruksstyrelsen tillstyrka, att Hornborgasjöns sänkningsförening måtte beviljas rätt att av statsmedel, som för sådant ändamål kunna bliva disponibla, erhålla räntefria lån för likvidering av under tiden 1 januari 1927 till 31 december 1929 förfallna räntebelopp, beräknade efter en räntefot av högst 8 procent, å banklån till sammanlagt högst 340,000 kronor, i den mån företaget behörigen styrker sig hava att erlægga dylik ränta, med skyldighet för låntagaren att för återbetalning av sålunda utlämnade lån senast den 1 juli 1930 ställa säkerhet, som av statskontoret kan godkännas.»

Statskontoret har anförut att, därest ett mellankommande från statens sida ansåges böra äga rum, den av lantbruksstyrelsen föreslagna formen syntes vara antaglig. De medel som i så fall skulle erfordras borde hos riksdagen äskas såsom kapitalökning under titeln låneunderstöd att utgå av tillfälliga lånemedel. På samma gång uttalade emellertid statskontoret, att det syntes tveksamt om ett ingripande till lindring av de svårigheter, som uppstått för företaget — huru stora dessa givetvis måste vara för intressenterna — kunde anses vara av det allmänna intresse att, i all synnerhet under då (1927) rådande finansläge staten borde härtill medverka genom upptagande av lån för ändamålet.

Riksgäldskontoret har erinrat, att sänkningsföreningen i en den 5 mars 1927 dagtecknad skrivelse meddelat, att föreningen ej vore hjälpt genom av lantbruksstyrelsen föreslagna åtgärder, vilka enligt föreningens mening vore omöjliga att genomföra, enär föreningen saknade möjligheter att anskaffa ytterligare borgen. Föreningen vidhölle därför sin anhållan om ett räntefritt lån å 345,000 kronor. Efter att hava riktat anmärkningar mot det sätt, varpå sänkningsföretaget finansierats, har riksgäldskontoret vidare anförut, att fullmäktige delade statskontorets tvekan, huruvida ett ingripande till lindring av de svårigheter, som uppstått för företaget, kunde anses vara av det allmänna intresse, att tillräckliga skäl föreläge för staten att träda emellan med ytterligare lån utöver de belopp, som tidigare utlämnats från odlingslånefonden. Denna fullmäktiges tveksamhet ökades givetvis av det förhållandet, att, efter de av föreningen i dess senaste framställning till Kungl. Maj:t lämnade upplysningar, det ej syntes vara tillräckligt med de av lantbruksstyrelsen föreslagna lånen å tillhopa 80,000 kronor utan att i själva verket ett räntefritt lån å 345,000 kronor skulle erfordras. De pågående rättegångarna om företaget väntades bliva slutförda först efter omkring tre år, och deras utgång torde bliva väsentligen avgörande för föreningens återbetalningsförmåga. Även om viss säkerhet för ett statslån skulle kunna lämnas, måste statens utsikter att återfå lånebeloppet vara ganska ovissa. Med hänsyn till statsmakternas under de senaste åren allt mer konsekventa politik att bevilja lånemedel endast för produktiva ända-

mål, där fullt motvärde funnes och full förräntning kunde väntas, måste fullmäktige i varje fall avstyrka att ett lån till föreningen beviljades att utgå av lånemedel, vare sig tillfälliga eller fasta. Därest emellertid statsmakterna ansåge sig böra bispringa föreningen, vilken uppenbarligen befunne sig i ett mycket svårt nödläge, borde formen för ytterligare hjälp enligt fullmäktiges mening vara ett lån att utgå av andra statsinkomster än lånemedel. Enligt fullmäktiges mening borde ej ifrågakomma att bevilja sänkningsföreningen ytterligare understöd av statsmedel utan att en ingående undersökning av företagets allmänna läge, borgensförbindelsernas beskaffenhet och andra på frågan inverkan omständigheter först blivit verkställd. Det torde kunna förväntas, att, därest beslut fattades om sådan utredning, på vars resultat vidare hjälpåtgärder från statens sida bleve beroende, de enskilda kreditgivarna skulle finna med sina intressen förenligt att avvakta utredningens slutförande, innan eventuella indrivningsåtgärder vidtoges. Den ifrågasatta utredningen vore enligt fullmäktiges mening så mycket nödvändigare, som ett understöd i förevarande fall — vilken form det än erhöles — kunde medföra synnerligen allvarliga konsekvenser. Därest statsmakterna skulle tillmötesgå den föreliggande framställningen, torde det kunna förväntas, att även andra företag i liknande ställning framkomme med lika berättigade krav på statens mellankomst, och därmed hade man kommit in på en farlig väg. Det vore möjligt, att förhållandena i nu förevarande fall borde föranleda någon hjälp från statens sida, men på denna fråga torde endast en ingående utredning kunna giva ett bestämt svar.

Såsom ovan nämnts har länsstyrelsen överlämnat yttranden av *vattenrättsingenjören Richard Smedberg*.

Smedberg har av en av honom verkställd utredning funnit framgå, att det väsentliga ansvaret för sänkningsföretagets misär läge hos den ursprungliga förrättningsmannen, i åtskillig grad hos flertalet övriga statstjänstemän, som haft med företaget att skaffa, och i någon mån hos arbetsstyrelsen.

Länsstyrelsen ville det synas, som om vederbörande lantbruksingenjör i förevarande fall icke iakttagit den omsorg och grundlighet vid handläggningen av det honom anförtrodda uppdraget, som varit påkallade. Härutinnan har länsstyrelsen pekat på att hans kostnadsförslag saknade anvisningar för arbetets utförande och endast innehöll massberäkning med à-priser. Till utgiftsökningen syntes länsstyrelsen jämväl hava bidragit ökade arbetspriser. Sälunda hade sänkningsföreningen framhållit, att föreningen fått utbetala minst två och ofta tredubbelt så höga dagsverkspriser, som upptagits i den av Sjöberg uppgjorda kostnadsberäkningen. De betydande rättegångskostnaderna hade förorsakats genom upprepade rättegångar, som med korta mellanrum pågått ända sedan 1907. Av dessa processer har länsstyrelsen särskilt erinrat om den, som föranletts av lantbruksingenjörens uraktlåtenhet att till laga syneförrättningen 1900—1902 kalla ägarna till i Hornborgasjöns avlopp, ån Fläan, belägna vattenverk. Sedan Kungl. Maj:t i högsta domstolen vid det förhållande att sjösänkningen kunde inverka på vatten-

verksägarnas rätt förklarat det över synen upprättade utlåtandet vara utan all verkan mot de strömfallsägare, som i målet fört talan, hade dessa instämt sänkingsföretaget till vederbörande vattendomstol med yrkande om åläggande för företaget och dess delägare att på egen bekostnad antingen återställa Hornborgasjön i dess skick före sänkningen eller företaga andra åtgärder av beskaffenhet att förhindra uppkomsten av skada genom sänkningen för vattenverken. Sedan vattendomstolen 1925 funnit vattenverksintressenternas berörda yrkande icke kunna bifallas, har efter talans fullföljd vattenöverdomstolen återförvisat målet till vattendomstolen, där det samma vid utlåtandets avgivande ännu ej avgjorts.

I fråga om det belopp, som sänkingsföreningen erlagt i räntor, har länsstyrelsen framhållit, hurusom, då de beviljade statslånen ej räckt till för täckande av kostnaderna för företagets genomförande, erforderliga medel anskaffats genom anlitande av enskild kredit och då medel saknats för erläggande av räntor å de upptagna lånen nya sådana upptagits för likvidering av skuldräntorna. Denna finansieringsmetod hade med undantag för en mindre utdebitering å intressenterna i företaget av arbetsledningen tillämpats ända till 1923, då en utdebitering å intressenterna av omkring 330,000 kronor beslutats. Föreningens skuldsumma, oberäknat odlingslånen samt upplupna, ej betalda räntor, uppgåves kunna beräknas till i avjämnat tal 368,114 kronor. Emellertid hade beslut fattats om utdebitering våren 1928 å intressenterna av 30,000 kronor.

Beträffande frågan, i vilken utsträckning strandägarna kring Hornborgasjön förmått tillgodogöra sig sjösänkningen ävensom om nettoavkastningen av den jord, som av sjösänkningen berördes, hade länsstyrelsen inhämtat, att avloppet från sjön, Fliaån, ävensom huvudtilloppet Hornborgaån befunnits vara i stort sett väl bibehållna, varemot den genom själva sjön muddrade rännan genom hopsjunkning och slamning till stor del syntes hava gått igen. Övriga i företaget ingående avloppssträckor i och till södra delen av sjön uppgåves hava i mycket stor omfattning slammats och växt igen, så att de på intet vis ansåges för närvarande kunna fylla den uppgift, som varit avsedd. Sammanlagda nuvarande förbättringsvärdet utgjorde enligt Hallins utredning 275,000 kronor. Då den möjliga förbättringen av Hallin uppskattats till omkring 850,000 kronor, skulle för närvarande endast omkring en tredjedel av båtnaden vara tillgodogjord. Årliga nettoavkastningen å den av sjösänkningen berörda jorden utgjorde enligt Hallins beräkning för närvarande och under ett medelgott år omkring 82,000 kronor, i vilket belopp ökningen i nettoavkastning på grund av sjösänkningen inginge med 16,000 kronor. Sedan sjösänkningen hunnit bliva rationellt utnyttjad förväntades motsvarande nettoavkastning komma att uppgå till omkring 117,000 kronor, innebärande en ytterligare ökning av nettoavkastningen med 35,000 kronor.

Slutligen har länsstyrelsen anført följande.

»Efter att hava erinrat om att för ett rationellt utnyttjande av sjösänkningen i första hand påfordras upptagande av tillräckliga huvudavlopp genom och från de ofullständigt utnyttjade markerna, att sannolikt även vissa invallningsarbeten till skydd mot högvatten kunna komma i fråga, samt att för tillstånd till dessa arbetens utförande i regel skulle erfordras nya synförrättningar, varpå skulle följa detaljdränering och i vissa fall omfattande nyodlingsarbeten, uttalar lantbruksingenjör Hallin på följande sätt sin uppfattning om orsakerna till att så avsevärda latent markvärden få ligga outnyttjade: 'Då ju, allt sedan företaget färdigställts, process om detsamma pågått, varvid gjorts yrkande om sjöns återställande i sitt forna skick eller alternativt om anbringande av regleringsdamm vid utloppet, måste det anses mycket förklarligt, att vederbörande jordägare icke vilja igångsätta förenämnda vidlyftiga och kostsamma arbeten, som ju intimt äro beroende av sjöns blivande vattenstånd, innan de ha någorlunda säkerhet för att verkligen kunna genomföra och tillgodogöra sig dem. Att ett bättre utnyttjande av sjösänkningen kan förväntas, så snart dylik säkerhet vunnits, får anses otvivelaktigt, och ha redan i avvaktan på rättstvistsens slutliga avgörande vissa förberedande åtgärder härför vidtagits.'

Det hade varit länsstyrelsens avsikt att genom den verkställda utredningen söka komma till ett positivt resultat rörande sänkningsföreningens återbetalningsförmåga i händelse av lån. Men detta har icke varit möjligt på grund av den förut omnämnda, nu pågående processen, vars utgång torde bliva av väsentligen avgörande betydelse för denna frågas bedömande. Ett åläggande för sänkningsföretaget att återställa sjön i dess ursprungliga skick skulle således medföra, att företaget omintetgjordes och därmed även möjligheterna för detsamma att återbetala lånet. Vid en för företaget gynnsam utgång finnes däremot, såsom Hallin framhållit, all anledning antaga, att ett mera rationellt utnyttjande av sjösänkningen skall komma till stånd. Därmed skulle givetvis även följa en bättre ekonomisk ställning för sänkningsföreningen och större utsikter för staten att återfå lånebeloppet. Som emellertid processen icke förväntas bliva slutförd på ännu ett par år, läser knappast några mera vidlyftiga arbeten för ett bättre utnyttjande av sjösänkningen dessförinnan komma att igångsättas. Det torde därför vara ganska ovisst, om företaget inom den korta tid av tre år, för vilken lånet begärts, hinner så förbättra sin ekonomi, att det på denna tid kan helt återbetala lånesumman. Kunde däremot återbetalningarna få ske amorteringsvis och tiden utsträckas, så att intressenterna hunne tillgodogöra sig fördelarna av sjösänkningen, anser länsstyrelsen, att utsikter kunna förefinnas för att sänkningsföreningen skall bliva i stånd att fullgöra sin återbetalningsskyldighet. Vid eventuellt utlämnande av lån bör dock under alla förhållanden fordras, att fullt betryggande säkerhet ställes för återbetalningen.

Hornborgasjöns sänkning har varit ett sällsynt kostsamt torrlägningsföretag. Dock torde icke ansvaret för de nu iråkade ekonomiska svårigheterna kunna helt läggas på arbetsledningen. Länsstyrelsen anser visserligen i likhet med lantbruksstyrelsen, att den väsentliga direkta anledningen till det nuvarande ekonomiska läget är att söka i ledningens förut påtalade åtgärd att anlita den enskilda krediten med dess höga räntesatser i stället att för på lämpliga tider verkställa effektiv utdebitering å deltagarna och dessutom eventuellt göra framställning om ytterligare statsunderstöd. Men vad i ärendet förekommit utvisar också, att vederbörande lantbruksingenjör icke fullgjort det honom anförtrodda uppdraget med den omsorg, som veder-

bort. Redan ifråga om själva planläggningen synes företaget sålunda hava lidit av brister. Förrättningsmannens underlåtenhet att till den ursprungliga syneförrättningen kalla vattenverksintressenterna har varit upprinnelsen till den rättegång mot företaget, som ännu pågår, och vilken — förutom att den dragit avsevärda kostnader — för intressenterna i företaget kan medföra sådan utgång, att den med företaget avsedda nyttan helt omintetgöres. Vissa andra omständigheter, såsom de anmärkta förhållandena med avsyningen av företaget, torde även i sin mån hava bidragit till dröjsmålet med arbetets slutförande och föranlett ökade kostnader för intressenterna. Förhoppningen hos dessa att kunna få arbetet slutligt avsynat och godkänt — vilken förhoppning gång efter annan gäckades — torde ock delvis kunna förklara uppskjutandet av utdebiteringen. Arbetsledningen synes med förtroende hava vänt sig till de statens tjänstemän, som haft med företaget att skaffa, och väsentligen följt av dem lämnade råd och anvisningar, vilka dock icke alltid varit för företaget lyckliga.

Med hänsyn till i ärendet upplysta förhållanden och då det måste synas vara ett allmänt intresse, att traktens mindre jordbrukare och strandägare räddas ur ekonomisk misär, finner länsstyrelsen ett ingripande från statens sida väl kunna förswaras. Länsstyrelsen vill därför för sin del tillstyrka, att statsmakterna måtte i en eller annan form lämna hjälp till lindrande av de svårigheter, som uppstått för företaget.»

I *motionerna* hava i huvudsak upptagits vad i sänkningsföreningens först här ovan berörda framställning anförts.

I ärendet har vitsordats, att Hornborgasjöns sänkningsförening befinner sig i allvarligt ekonomiskt trångmål. Med avseende å anledningen till det iråkade svåra läget har från föreningens och motionärernas sida gjorts gällande, att detta väsentligast föranletts av vissa vederbörande lantbruksingenjörers åtgöranden, vilka dels givit upphov till ovan antydda processer och dels omöjliggjort för föreningen att på annat sätt än som skett ekonomisera företaget. Lantbruksstyrelsen åter har ansett den huvudsakliga direkta skulden ligga däri, att föreningen i stället för att i tid begagna sig av föreliggande möjligheter att genom utdebitering å föreningens medlemmar anskaffa de medel, som för företagets utförande kunde erfordras utöver erhållet odlingslån och eventuellt statsbidrag från det allmänna avdikningsanslaget, anlitat den enskilda krediten med därav följande stora ränteutgifter. Vad i ärendet anförts giver visserligen icke tillräcklig ledning för ett bestämt omdöme rörande denna sak. Så mycket synes utskottet i varje fall stå klart, att vederbörande lantbruksingenjör såsom jämväl från länsstyrelsens sida framhållits, icke iakttagit den omsorg och grundlighet vid handläggningen av det honom anförtrodda uppdraget, som varit påkallad. Å andra sidan torde dock föreningen kunna läggas till last att icke hava i tid verkställt erforderlig utdebitering, om ock denna underlåtenhet kan finna sin förklaring i vissa av föreningen framhållna omständigheter.

Lantbruksstyrelsen har framhållit, att företagets skulder numera stigit till sådana belopp, att en avveckling av desamma enbart genom utdebitering

Utskottet.

på intressenterna icke längre torde vara möjlig. Med hänsyn till de särskilda omständigheter, som föranlett att vissa med företaget förenade rättsliga frågor ännu icke nått sin slutliga lösning — vilket förhållande i sin mån bidragit till att intressenternas kostnader kommit att avsevärt överstiga de beräknade — har lanbruksstyrelsen liksom ock länsstyrelsen funnit, att ett mellankommande från statens sida i förevarande fall kunde försvaras i syfte att hindra de för intressenternas ekonomi olycksdiga konsekvenser, som eljest kunde förväntas bli va oundvikliga.

Utskottet förbiser givetvis icke det allvarliga läge, vari en ej obetydlig del av befolkningen uti ifrågavarande bygd skulle råka, i händelse av ett föreningens ekonomiska sammanbrott, och kan därför icke undgå räkna med möjligheten av ett statens ytterligare understödande av företaget. — I detta sammanhang vill utskottet erinra, att sänkningsföreningen, som hittills icke erhållit något statsbidrag utan återbetalningsskyldighet, hos Kungl. Maj:t gjort två särskilda framställningar om beviljande av sådant bidrag till ett sammanlagt belopp av 287,665 kronor för bestridande av ränteutgifter och rättegångskostnader, beträffande vilka framställningar Kungl. Maj:t enligt vad utskottet inhämtat ännu icke fattat beslut. Härjämte har föreningen ytterligare anhållit om ett statsbidrag med 315,000 kronor för betalning av föreningens skulder. Ifråga om sistnämnda framställning, över vilken yttrande av Kungl. Maj:t infor drats av lantbruksstyrelsen, har styrelsen på sätt ovan nämnts velat avvakta den slutliga utgången av ovanberörda process mellan vissa vattenverksägare och sänkningsföreningen innan styrelsen avgåve det infor drade yttrandet. — Emellertid råder oklarhet rörande vissa på bedömandet av förevarande fråga inverkan de förhållanden. Sålunda borde enligt riksgäldskontorets mening beviljande av ytterligare låneunderstöd av statsmedel ej ifrågakomma utan att en ingående undersökning av företagets allmänna läge, återbetalningsförmåga m. m. först blivit verkställd. Den utredning, som på Kungl. Maj:ts befallning verkställts av länsstyrelsen, har såsom länsstyrelsen själv erkänt särskilt i det avseende, vars klarläggande riksgäldskontoret ansett såsom en förutsättning för beviljande av ytterligare statsunderstöd, icke lämnat något positivt resultat, och länsstyrelsen har givit en antydan om att knapphändigheten i den verkställda utredningen delvis hade sin grund i ärendets brådska natur. Härtill kommer, att statskontoret och riksgäldskontoret gjort gällande olika uppfattningar i fråga om sättet för anskaffande av medel till ett eventuellt ytterligare låneunderstöd från statens sida.

Vid nu angivna förhållanden anser sig utskottet för närvarande icke kunna tillstyrka något ytterligare statsunderstöd. Med hänsyn till denna frågas otvivelaktigt allvarliga beskaffenhet torde emellertid åtgärder böra vidtagas för åvägabringande av den klarhet rörande på spörsmålet inverkan de förhållanden, som utskottet anser ofrånkomlig för ett närmare ställningstagande till detsamma. Utskottet vill därför tillstyrka, att en framställning i sådant avseende göres till Kungl. Maj:t, och vill utskottet härvid erinra om riks-

gäldskontorets uttalande att det torde kunna förväntas, att de enskilda kreditgivarna skola finna med sina intressen förenligt att avvakta det resultat, vartill en sådan utredning kan leda, innan eventuella indrivningsåtgärder vidtagas.

Under åberopande av det anförda hemställer utskottet,

att riksdagen, i anledning av motionerna I:116 och II: 298, må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta skyndsamt verkställa den närmare utredning, som påkallas för ett fullständigt klarläggande av de förhållanden med avseende å Hornborgasjöns sänkingsföretag, vilka kunna anses vara av avgörande betydelse för ett ställningstagande till frågan om ytterligare statsunderstöd till nämnda företag samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kan giva anledning.

Stockholm den 8 maj 1928.

På jordbruksutskottets vägnar:

C. J. JOHANSSON.

Vid detta ärendes slutbehandling hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Linders, Andersson* i Fältenborg, *Boberg, Sjöblom, Lundell, Kropp, Fritiof Gustafson* och *Alexander Nilsson* samt

från andra kammaren: herrar *Johansson* i Uppmälby, *Olsson* i Broberg, *Uddenberg, Pettersson* i Bjälbo, *Carlström, Andersson* i Grimbo, *Olsson* i Rödningsberg och *Adler*.

Bilaga.

Till riksdagens jordbruksutskott.

Genom Kungl. Maj:ts remiss den 10 februari 1928 har kungl. lantbruksstyrelsen anbefallts att avgiva yttrande över till riksdagens jordbruksutskott remitterade motioner — — — nr 116 i första kammaren likalydande med 298 i andra kammaren — — —. Vidkommande själva sakfrågan må beträffande de olika företagen anföras följande.

— — — — —

Hornborgasjön.

Sedan lantbruksstyrelsen den 2 februari 1927 avgivit utlåtande till Kungl. Maj:t angående räntefritt lån till Hornborgasjöns sänkningsföretag i Skaraborgs län synes, att döma av nu föreliggande motioner, intet väsentligt nytt hava framkommit i ärendet. Under åberopande av nyssnämnda utlåtande, varav avskrift här fogas, må här emellertid anmärkas, att av motionerna icke erhålles närmare upplysning om resultatet av den utav Kungl. Maj:t förklidat år anbefallda utredning om strandägarnas ekonomiska förhållanden m. m., som skulle verkställas genom vederbörande länsstyrelses försorg.

Lantbruksstyrelsen finner för sin del icke anledning att på grund av vad i motionerna anförts frågå sin i förenämnda utlåtande uttalade uppfattning, att det tillfälliga statslån, som eventuellt kan anses böra beviljas till företaget, bör begränsas till de belopp, vilka sänkningsföreningen har att årligen erlagga i ränta å bankskuld från den 1 januari 1927, intill dess vid Västerbygdens vattendomstol anhängigt mål rörande sänkningsföretaget blivit slutligen avgjort och till nämnda tidpunkt uppskjuten, hos lantbruksstyrelsen vilande framställning om beviljande i gängse ordning av ytterligare statsunderstöd till företaget blivit behandlad.

— — — — —

Stockholm den 6 mars 1928.

Erik Insulander.

Olof Fredholm.